

สิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา

Human Rights in Buddhism

ทิพย์วิวัฒน์ ไสชาติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

กิตติพงษ์ พิพิธกุล

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

บทคัดย่อ

สิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา ได้แก่ สิทธิที่ตนเองจะพึงได้รับจาก การกระทำของตนเอง ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎแห่งกรรม กฎแห่งกรรมคือกฎของธรรมชาติ ที่เป็นทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว ถ้าเป็นฝ่ายดีเรียกว่ากุศล ถ้าเป็นฝ่ายชั่วเรียกว่าอกุศล กุศลและอกุศลนี้เองที่เป็นสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา เป็นผลของการกระทำที่ผู้กระทำแล้วจะต้องได้รับตามสมควรแก่เหตุที่กระทำกรรมนั้น อย่างเท่าเทียมกันของคนทุกคน ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักธรรมที่เป็นฝ่ายขัดขวางสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ความตระหนี่ ความลำเอียง จึงปฏิบัติต่อชุมชนผิดพลาด หลักธรรมทั้งที่เป็นฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ไม่เบียดเบียนกันทำลายกันทั้งชีวิตและทรัพย์สิน (หลักมนุษยสากล) หลักพรหมวิหารธรรม (ความรักสากล) หลักอริยปทัช ได้แก่ การถือความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นใหญ่ และหลักสังคหวัตถุได้แก่ การรู้จักเอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวม

คำสำคัญ : สิทธิ, มนุษยชน, พระพุทธศาสนา

Abstract

Religious human rights including individual rights for those must receive from their own actions under the terms of the law of karma. Karma is the law of nature as what goes around comes back around. If you are in a good side, this is called Kusol (Pāli: *Kusala*: wholesome) but if you are in a bad side, it is called (Pāli: *Akusala*: unwholesome). These are Buddhist human rights as a result of the actions that the persons must be obtained equally. In accordance with Buddhism consists of the principles that thwart human rights, namely frugality and partiality. The principle that supports human rights, namely not encroach on each other (general human, *Promvihadham* (Pāli: *Brahmavihāradhamma*: the four noble sentiments, and sovereignty principle including holding uprightness and *Sanghavuttu* (Pāli: *Sanḅgahavatthu*: objects of sympathy).

Key words : Rights, Human, Buddhism

บทนำ

เมื่อมนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ก็มีแต่ธรรมชาติเท่านั้นที่อยู่ล้อมรอบมนุษย์ ในระยะเริ่มแรกมนุษย์ก็คงจะแตกต่างไปจากสัตว์ซึ่งต่างก็จะต้องดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น มีการอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัว เป็นชนเผ่า เป็นรัฐตามลำดับ ความไม่เป็นธรรมก็เกิดขึ้นในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ก่อให้เกิดความสับสน วุ่นวาย ความไม่สงบสุข ความเอารัดเอาเปรียบ ความขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้นบางครั้งถึงขนาดเป็นการป่าเถื่อนไม่มีมนุษยธรรม มนุษย์จึงต้องการที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองให้ชีวิตมีความปลอดภัยตลอดจนได้รับสิทธิต่างๆ ของตนเองจะมีพึงได้ มนุษย์จึงได้พิจารณาถึงสิทธิตามธรรมชาติ สำหรับแนวคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาตินี้เป็นที่มาอันสำคัญยิ่งของสิทธิมนุษยชนสาระสำคัญตามแนวคิดดังกล่าวนี้มีว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์ (สมชาย กษิติประดิษฐ์, 2544)

แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ อันเนื่องมาจากสภาพสังคมที่ไร้ระบบระเบียบในการปกครอง ณ ขณะนั้นการดำเนินชีวิตของผู้คนในยุคหนึ่งจึงค่อนข้างที่จะเป็นอิสระ และจากการที่ต่างคนต่างมีอิสระดังกล่าวการใช้สิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนมักจะมีการล่วงละเมิดหรือกระทบกระทั่ง สิทธิเสรีภาพของผู้อื่นอยู่เสมอๆ และเมื่อมีการล่วงละเมิดหรือกระทบกระทั่งกันดังกล่าวเกิดขึ้นต่างคนต่างก็มีอำนาจที่จะบังคับการตามสิทธิเสรีภาพ และลงโทษผู้ล่วงละเมิดด้วยกำลังของตนในลักษณะของการแก้แค้น ทดแทน ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้คนในสังคม และจากระเบียบในการปกครองดังกล่าว การปกครองบ้านเมือง ณ ขณะนั้นจึงอยู่ที่ดุลพินิจของผู้ปกครองที่จะกระทำตามที่ตนเห็นสมควร (กมล พลวัน, 2543) สิทธิมนุษยชนเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ และมนุษย์จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากสิทธิมนุษยชน โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นต่อมวลมนุษยชาติ ความไม่สงบสุขที่เกิดขึ้นในทางสังคมและทางการเมือง ความรุนแรงในสังคมที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ของโลกเป็นมูลเหตุที่ผลักดันในประเทศต่างๆ รวมตัวกันเพื่อจัดทำข้อกำหนดในการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐานต่างๆ นับได้ว่าเป็นแนวความคิดร่วมกันของประชาชนทุกคนและของ

รัฐต่างๆ ทุกรัฐ ในความปรารถนาให้มีการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ของความเป็นมนุษย์ชาติอันเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในโลก

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในทางพระพุทธศาสนา

มนุษย์ในพระพุทธศาสนา หมายเอาความที่บุคคลเป็นมนุษย์ตามหลักมนุษยธรรม คือหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ มีจิตใจที่สูงส่ง มีเมตตาต่อผู้อื่นและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันในลักษณะต่างๆ ในที่นี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงความหมายตามทัศนะของบุคคลที่น่าเชื่อถือในสาขาวิชาการ ความหมายของคำว่า “มนุษย์” ด้านภาษาศาสตร์ไว้ว่า มนุษย-มนุษย์ เป็นคำนาม มีความหมายว่า สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สัตว์ที่มีจิตใจสูง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) มนุษย์ในความหมายนี้เป็นความหมายในแง่ของภาษาศาสตร์ แต่โดยความเป็นในฐานะสิ่งมีชีวิตนั้นถือว่าเป็นเรื่องศีล ดังนั้นศีลจึงเป็นข้อปฏิบัติขั้นแรกในพระพุทธศาสนาหรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ เรียกว่า มนุษยธรรม ธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ นั่นเอง เพราะฉะนั้นศีลในที่นี้ โดยเฉพาะศีล 5 จึงเป็นมนุษยธรรม คือเป็นธรรมของมนุษย์ แปลว่า คนเราจึงเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น มิใช่ว่าจะเกิดมาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องต้องมีธรรมสำหรับมนุษย์ด้วย จนถึงมีภาสิตให้โตประเทศ ที่กล่าวไว้โดยความว่า คนและสัตว์เดรัจฉานนั้น ย่อมมีการกิน การนอน การสืบพันธุ์เหมือนกัน แต่สิ่งที่ทำให้คนต่างกับสัตว์เดรัจฉานนั้นก็คือธรรมและธรรมที่เป็นเครื่องสนับสนุนให้มีศีล 5 ที่เรียกว่าเป็นเหตุอันใกล้ก็คือ หิริ ความละอายแก่ใจ โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว หิริโอตตัปปะนี้เป็นเหตุใกล้ของศีล (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, 2541) ในความเป็นมนุษย์นั้น ถ้ามองทัศนะความหมายของหลักมนุษยธรรม เอาไว้ว่า หมายถึง อิสระภาพ และได้อธิบายลายละเอียด คือ

1) หลักมนุษยธรรม ในความสัมพันธ์ที่ถูกต้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ สิทธิในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแวดล้อมอย่างปลอดภัยจากความบีบคั้น ทางสังคม ทำให้คนกับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างเกื้อกูลต่อความอยู่ดีของมนุษย์

2) หลักมนุษยธรรม ในความสัมพันธ์ที่ถูกต้องกับเพื่อนมนุษย์ คือ การอยู่ร่วมกันด้วยดีในหมู่มนุษย์ด้วยกันเอง ปลอดภัยจากการเบียดเบียนกันและกัน มีแต่ความเป็นมิตร และช่วยเหลือเกื้อกูลร่วมมือกันของสังคมนั้นๆ (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2536) บางครั้งจะเป็นทัศนะในทางแก้ปัญหาโลกว่า トラบใดที่โลกยังไม่เห็นโทษของโลกโกรธหลง ยัง

ส่งเสริมโลกโกรธหลงทราบนั้นโลกก็จะเจริญด้วยวัตถุไปเรื่อยๆ มนุษย์จะมีความสุขสบาย สนุกยิ่งขึ้นแต่ความสงบสุขจะลดน้อยลงตามลำดับจนกระทั่งถึงวันหนึ่ง เมื่อมนุษย์เริ่มเห็นในโทษของความโลภหลงโกรธเขาจะนึกคิดขึ้นมาว่าทางที่เขากำลังดำเนินอยู่นั้นถูกต้องแล้วหรือ ทุกวงการจะพยายามหาคำตอบและทางแก้จากศาสนาและปรัชญาเท่าที่มีอยู่ ในที่สุดจะพบคำตอบที่แท้จริงในพระพุทธศาสนา (แสง จันทรงาม, 2544) ในภาวะของความเป็นมนุษย์โดยความเป็นจริงแล้ว หมายความว่าถึง มโนธรรมคือ ความรู้สึกกระสือกได้ รู้ได้เองว่าอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่วในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยไม่มีใครสั่งสอน เนื่องจากมนุษย์เรามีมโนธรรมประจำใจ อยู่ทุกคนหรือมีจิตใจสูง รู้ผิด รู้ถูกได้ด้วยตนเองจึงได้นามว่ามนุษย์คือผู้ที่มีจิตใจสูงรู้เหตุ รู้ผล รู้ดี รู้ชั่วได้ (บุญมี แทนแก้ว, 2536)

สิทธิมนุษยชนจึงเป็นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเมตตากรุณาต่อกันในสังคม ไม่เบียดเบียนกันให้เกิดความเดือดร้อน เคารพสิทธิในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น อันเป็นเหตุ นำมาซึ่งสันติภาพในสังคมเล็กจนขยายไปถึงสังคมโลกได้ด้วย

หลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา

หลักเบญจศีลเบญจธรรม เป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่สนับสนุนการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเคารพในสิทธิมนุษยชน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน อันเป็นคุณธรรมเบื้องต้น ที่ช่วยส่งเสริมหลักสิทธิมนุษยชนให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนได้ หลักธรรมดังกล่าวนี้มี 2 ประการ คือ

1) เบญจศีล ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งตั้งอยู่ในความดีงาม ความเกษมสุข การสำรวมและความไม่ก้าวล่วงละเมิด (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2535) มีการสำรวมกาย วาจาของตนให้มีความสงบเรียบร้อย พุดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ การประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่น่าประโยชน์มาสู่ตนและผู้อื่น คุณธรรมเบื้องต้นหรือคุณธรรมขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำ ความเข้าใจต่อไปในเรื่องการไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เป็นอย่างดี **จริยธรรมพื้นฐาน** คือหลักธรรมขั้นต่ำสุดที่มนุษย์จะต้องมี อันเป็นข้อเรียกร้องขั้นต่ำสุด เพื่อความสงบสุขของสังคม หากไม่มีหลักธรรมขั้นพื้นฐานนี้ผู้คนในสังคมจะไม่อาจอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข ซึ่งหลักจริยธรรม อันเป็นพื้นฐานของการประพฤติปฏิบัติของชาวพุทธคือ “เบญจศีล หรือศีลห้า” และ “เบญจธรรม หรือเบญจกัลยาณธรรม” (พระราชธรรมนิเทศ ระเบียบ จิตตญาณ, 2537)

การพัฒนาพฤติกรรมจึงต้องสำรวจกาย วาจาให้มีความสงบเรียบร้อยภายใน ภาวะเบียบข้อบังคับที่ได้วางเอาไว้ เป็นภาวะเบียบของสังคมมนุษย์ สำหรับควบคุมความ ประพฤติของมนุษย์ทางกาย ทางวาจา ให้เรียบร้อยจากศีล 5 ประการนี้เอง ในการทำ สงคราม หรือแม้แต่การทำสงครามที่เป็นธรรม มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิกขาบทข้อที่หนึ่ง เนื่องจากการทำสงครามเกี่ยวข้องกับการทำลายชีวิตมนุษย์ ดังนั้น เมื่อบุคคลใดล่วงละเมิด เบญจศีลแล้ว ก็เท่ากับว่าล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยอัตโนมัติ ในทางพระพุทธศาสนาท่าน จึงกล่าวถึงโทษของการละเมิดเบญจศีลไว้หลายประการด้วยกัน เพื่อให้เห็นถึงผลเสียของการ ละเมิดสิทธิของผู้อื่น มีดังต่อไปนี้

1) การละเมิดศีลข้อแรก คือ การทำลายชีวิต หากทำลายชีวิตบุพพการีถือว่าเป็น อนัตตปริยกรรมคือกรรมหนัก กฎหมายระบุไว้ชัดเจนว่าต้องประหารชีวิตสถานเดียว การฆ่า การทำลายชีวิตซึ่งเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 1 ผิดทั้งกฎหมายของบ้านเมือง และผิดศีล ผิดหลัก พระพุทธศาสนาด้วย โทษของการละเมิดศีลข้อที่ 1 คือการทำลายชีวิตนั้น พระพุทธเจ้าตรัส ไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายการทำลายชีวิต ที่บุคคลทำจนคุ่น ทำจนเคยตัวทำอยู่เรื่อยๆ ไป ย่อม เป็นเหตุให้เกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในกำเนิดเปรตวิสัย วิบากคือเศษกรรม (ผล ของการกระทำที่เหลือจากการให้ผล) ของการทำลายชีวิตอย่างเบาที่สุด ย่อมขัดให้ผู้ทำซึ่ง มนุษย์ กลายเป็นอายุสั้น

2) โทษของการละเมิดศีลข้อที่ 2 คือการลักทรัพย์ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ภิกษุ ทั้งหลายการลักทรัพย์ ที่บุคคลทำจนคุ่น ทำจนเคยตัวทำอยู่เรื่อยๆไป ย่อมเป็นเหตุให้เกิดใน นรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในกำเนิดเปรตวิสัย วิบากหรือเศษกรรม เศษของโทษที่ละเมิด ศีลข้อที่ 2 คือลักทรัพย์ อย่างเบาที่สุด ย่อมชักให้ผู้ทำ ซึ่งเป็นมนุษย์กลายเป็นคนมีทรัพย์ วินาศย่อยยับ เช่น ถูกไฟไหม้หรือโจรผู้ร้ายปล้น เป็นต้น

3) โทษของการละเมิดศีลข้อที่ 3 พระพุทธเจ้าตรัสว่า “การทำชั่ว ที่บุคคลทำจน คุ่น ทำจนเคยตัวทำอยู่เรื่อยๆไป ย่อมเป็นเหตุให้เกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในกำเนิด เปรตวิสัย วิบากหรือผลของกรรมการทำชั่ว อย่างเบาที่สุด ย่อมชักให้ผู้ทำ ซึ่งเป็นมนุษย์ กลายเป็นคนถูกจองเวร

4) โทษของการละเมิดศีลข้อที่ 4 พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “การพูดปดหลอกลวง ที่บุคคลทำจนคุ่น ทำจนเคยตัวทำอยู่เรื่อยๆไป ย่อมเป็นเหตุให้เกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์

เจริญงาน ในกำเนิดเปรตวิสัย วิชาคือเศษกรรม ของการพูดปดหลอกลวง อย่างเบาที่สุด ย่อมชักให้ผู้ทำ ซึ่งเป็นมนุษย์กลายเป็นคนถูกกล่าวด้วยความเท็จ

5) โทษของการละเมิดศีลข้อที่ 5 คือ สุราเมรยนั่น พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย การดื่มสุราเมรย ที่บุคคลทำจนคุ่น ทำจนเคยตัวทำอยู่เรื่อยๆ ไป ย่อมเป็นเหตุให้เกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในกำเนิดเปรตวิสัย วิชาหรือผลกรรมของการดื่มสุราเมรย (การเสพสิ่งเสพติด) อย่างเบาที่สุดย่อมชักนำให้ผู้ทำ ซึ่งเป็นมนุษย์กลายเป็นคนบ้า

เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม (ธรรม 5, ธรรมอันดีงามห้าอย่าง, คุณธรรมห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งเป็นสภาวะของผู้ทรงไว้แห่งความดีหรือเป็นผู้รักษาความดีไว้ด้วยการประกอบคุณงามความดี ข้อควรปฏิบัติ 5 ประการ อันจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจที่สะอาดงดงามได้แก่

(1) เมตตาและกรุณา (ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีลข้อที่ 1

(2) สัมมาอาชีวะ (การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อที่ 2

(3) กามสังวร (ความสังวรในกาม, ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียงกลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีลข้อที่ 3

(4) สัจจะ (ความสัตย์ ความซื่อตรงคู่กับศีลข้อที่ 4

(5) สติสัมปชัญญะ (ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีลข้อที่ 5

เบญจธรรมข้อที่ 2 บางแห่งเป็นทาน (การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่) ข้อที่ 3 บางแห่งเป็น สทาร์สนโดช (ความพอใจด้วยภรรยาคณ) ข้อที่ 5 บางแห่งเป็นอัปมาทะ (ความไม่ประมาท) ดังนั้นเบญจธรรมนี้ท่านผูกเป็นหมวดธรรมขึ้นภายหลัง จึงมีแปลกกันไปบ้าง เมื่อว่าโดยที่มา หัวข้อเหล่านี้ส่วนใหญ่ประมวลได้จากความท่อนท้ายของกุศลกรรมบถข้อต้นๆ

ดังนั้น เบญจศีลถือว่าเป็นข้อปฏิบัติ สำหรับทุกคนในสังคม เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ ห้ามสิ่งที่จะกระทำด้วยกาย วาจา ที่จะก่อให้เกิดโทษ ไม่เกิดประโยชน์ต่อชีวิตและทรัพย์ของผู้อื่น เบญจศีลนี้เป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาเป็นด่านแรก เป็นการป้องกันที่ต้นเหตุ เป็นข้อห้ามที่มีจุดประสงค์เพื่อความสงบสุข

ของสังคมโดยแท้ เพื่อจะให้คนในชุมชนหรือในสังคมอยู่กันอย่างสงบสุข ไม่ล่วงละเมิดกันด้วยการทำลายชีวิต ไม่ล่วงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ล่วงละเมิดด้วยการใช้วาจา สำหรับเบญจธรรมนี้ถือเป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมด้วย เมื่อบุคคลในสังคมมีเมตตาปราณีซึ่งกันและกัน ประกอบสัมมาอาชีพออย่างสุจริต มีความสำรวมระมัดระวังในคุครอง สื่อสารทางวาจาด้วยคำสัตย์ มีสติสัมปชัญญะตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ปัญหาการล่วงละเมิดสิทธิเรื่องการทำลายชีวิตก็ไม่เกิดขึ้น ปัญหาการล่วงละเมิดสิทธิเรื่องลักขโมยก็ไม่เกิดขึ้น ปัญหาการล่วงละเมิดสิทธิเรื่องผิดลูกเมียผู้อื่นก็ไม่เกิดขึ้น ปัญหาขู่หรือปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศจะไม่เกิดขึ้น ทุกคนมีความจริงใจต่อกัน ไม่มอมเมากันด้วยสิ่งเสพติดให้โทษ สติปัญญาก็จะเกิดขึ้น ชุมชนหรือสังคมจะปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

คุณค่าของความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา หลักมนุษยธรรมในการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ คือ การศึกษาให้เห็นลักษณะคำสอนต่างๆ ของพระพุทธศาสนา เพราะร่างกายคือส่วนที่เป็นสื่อแสดงให้เห็นเชิงประจักษ์ อันเกิดจากการเคลื่อนไหวทางร่างกาย ด้วยเหตุนี้ความสำคัญที่ว่านี้ ผู้วิจัยจะมุ่งกล่าวถึงหลักคำสอนที่ส่งเสริมหลักมนุษยธรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย วาจา และใจ อันเป็นคุณค่าและนำมาซึ่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไปดังนี้

1. คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทางกาย การศึกษาหลักมนุษยธรรมทางกายหรือการกระทำทางร่างกายของมนุษย์ เป็นหลักคำสอนสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา เพราะร่างกายของมนุษย์คือส่วนที่เป็นสื่อที่แสดงออกให้เห็นในเชิงประจักษ์อันเกิดจากการเคลื่อนไหวทางร่างกาย ด้วยเหตุนี้ เพื่อความพอเหมาะแก่การพัฒนามนุษย์ทางกายภาพจากหลักคำสอนต่างๆ จึงเป็นปรากฏการณ์ธรรมที่มุ่งส่งเสริมการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน การก้าวร้าวทั้งตนและผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง นอกจากนี้ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์ในเชิงประจักษ์ว่ามนุษย์มีสื่อพฤติกรรมทางกาย (กายทวาร) พฤติกรรมทางกาย (กายกรรม) และพฤติกรรมที่เป็นฝ่ายดีทางกาย (กายสุจริต) ซึ่งการดำเนินตนมาดีตามสมควรดังกล่าวนี้นับได้ว่าเป็นจุดหักเหแห่งสิทธิของมนุษย์หรือของบุคคลให้มุ่งตรงมาที่สิทธิที่พึงตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท มีสิทธิเสรีภาพจากสิ่งผิดๆ(มิฉฉาวิมุตติ) และดำเนินตนไปได้ด้วยสิทธิเสรีภาพที่ขอบธรรม (สัมมาวิมุตติ) ได้อย่างเสมอภาคตามหลักสิทธิมนุษยชนตามหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาท (พระไตรปิฎกภาษาไทย 11/305/216)

2. คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทางวาจา หลักมนุษยธรรมทางวาจา เป็นองค์ประกอบที่สำคัญทางกายอีกประการหนึ่ง ซึ่งในประเด็นนี้ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ย้ำถึงความพอเหมาะของการใช้วาจาว่า การพูดจำเป็นต้องเป็นคำพูดที่ควรค่าแก่การวิพากษ์วิจารณ์เพราะคำพูดหรือวาจาเป็นหลักคำสอนที่สุดท้ายให้เห็นถึงสิทธิในเชิงประจักษ์ดังจะเห็นได้จากหลักสิทธิเสรีภาพในสังคมปัจจุบันที่แสดงให้เห็นว่าวาจาเป็นสื่อสำคัญในการเสนอทฤษฎีหรือแนวความคิดต่างๆ แต่ไม่ได้หมายความว่า การคิด พูดทำเหล่านั้นจะเป็นทักษะที่จริงอย่างอมตะ เพราะนอกจากนี้ปัจเจกชนยังสามารถวิพากษ์ วิวิจารณ์หลักคำสอนสำคัญเหล่านั้นได้อย่างเสรีในลักษณะที่เรียกว่า “ประชาพิจารณ์” ด้วยหลักกิจกรรม หรือวาทกรรมในเชิงสร้างสรรค์ของสังคมนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว หลักคำสอนที่เกี่ยวกับการใช้วาจา ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะแม้สิทธิจะไม่เป็นสิทธิเสรีภาพได้เลยถ้าขาดหลักสำคัญคือสิทธิเสรีภาพภายใน ในข้อนี้ อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาเถรวาทนอกจากจะส่งเสริมสิทธิเสรีภาพภายนอก ซึ่งอิทธิพลของสิทธิเสรีภาพทางใจในฐานะเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่เป็นภายใน นับได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญด้านการหักเหด้านการพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์เป็นอย่างมากได้อย่างมีสิทธิเสรีภาพ ดังมีพุทธพจน์ว่า “โลกอันจิตนำไป ดันจิตย่อมเลือกไล่ไป โลกทั้งหมดเป็นไปตามอำนาจของธรรมหนึ่งเดียวคือจิตใจ” จากพุทธพจน์นี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า สิทธิเสรีภาพและการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นที่มีจุดกำเนิดที่จิตใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตใจของบุคคลจึงเป็นสิ่งที่จะต้องมีการฝึกฝนหรือการพัฒนา เพราะจิตที่ฝึกดีแล้วนั้นจะอำนวยความเจริญมาสู่ตนในทุกๆ ด้าน ดังพุทธพจน์ที่ว่า จิตใจที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้ มวลหมู่มนุษย์ทั้งมวลเป็นต้น ด้วยเหตุนี้ สิทธิเสรีภาพที่พอเหมาะในข้อนี้ คือมีสื่อทางจิตใจ มีความสำนึกทางจิตใจ และมีความสำนึกที่พึงงามตามลำดับ ย่อมก่อการกำเนิดความดี ความถูกต้องควรชื่นมาได้ถ้าปัจเจกชนให้ความสำคัญด้านเจตจำนงของสิทธิตัวเองตามลักษณะดังกล่าวแล้วนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/12/17)

3. คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทางใจ หลักมนุษยธรรมกับการส่งเสริมสิทธิทางใจเป็นหลักคำสอนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจไปได้ของการสนับสนุนสิทธิเสรีภาพในทุกๆ ระดับ เพราะสิทธิเสรีภาพพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้ส่งเสริมให้บุคคลจมปักกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เน้นให้เห็นบุคคลผู้พิจารณา ทบทวนให้เห็นด้วยตัวเองว่า อารมณ์นั้นๆ ควรค่าแก่การเชื่อหรือควรละอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ การกระทำต่างๆ ในลักษณะดังกล่าว เท่ากับว่า เป็น

หลักสำคัญด้านการส่งเสริมสิทธิของมนุษย์ในทางใจ นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเล็งเห็นคุณค่าของตนเองได้ด้วยเพราะพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาทั้งในทางไม่ดีและดี ถือได้ว่า เป็นไปตามอำนาจของความคิดความเชื่อ แต่ความคิดความเชื่อบางอย่างอาจไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้องก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ หลักส่งเสริมสิทธิทางใจที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความกลมกลืนกันระหว่างความคิดความเชื่อ ที่เป็นสื่อไปสู่ปัญญา จึงเป็นหลัก คำสอนที่สามารถพิจารณาได้จากหลักกาลามสูตรหรือเอกสุตตสูตร ซึ่งเป็นสูตรที่ย้ำถึงความเหมาะสมแก่การใช้ความเชื่อที่เป็นส่วนตัวบนพื้นฐานของความไม่มั่งงาย ดิฉันใจความว่า “อย่าเชื่อในสิ่งที่เคยได้ฟังมา คำที่สืบทอดกันมาข่าวลือ ตำรา คาคะเน นึกคิดตามอาการ ตรงกับความคิดของตน ผู้นำเชื่อถือและผู้พูดเป็นครูของตนเองอย่างนั้นเสมอไป” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย 20/505/225)

ดังที่ได้กล่าวมานั้น มวลหมู่มนุษย์ในฐานะที่มีร่างกายเป็นโครงสร้างที่พอเหมาะแก่การกระทำต่างๆ แต่การกระทำอันนั้นจำเป็นต้องเป็นการกระทำที่ดี ซึ่งหลักธรรมต่างๆ ก็ปรากฏว่า เป็นหลักคำสอนที่มุ่งเน้นการสนับสนุนสิทธิเสรีภาพของมนุษย์โดยแท้ การที่มนุษย์เลือกทำดี และกระทำความดี เพราะที่สุดของการเลือกคือจุดเริ่มต้นของการกระทำ แต่การกระทำอันนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่ดี ด้วยเหตุนี้ หลักคำสอนบางอย่างของบุคคลในการที่จะสร้างความดี ให้เกิดความรักในความดีอยู่เสมอ เพราะการสร้างความดี คือกิจอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ เพราะการสร้างความดีตลอดชีวิต หรือตลอดเวลาที่มีการเวียนว่ายตายเกิดจะเลิกทำความดีไม่ได้ แม้บุคคลจะเลือกทำ หรือไม่ทำอะไรก็ได้ แต่สิ่งที่จะต้องทำ ไม่ทำไม่ได้ นั่นคือความดีอันยิ่งใหญ่ของมวลหมู่มนุษย์ ด้วยการยึดหลักมนุษยธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพทางใจ เน้นการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างมีเหตุผล พิเคราะห์ให้เห็นว่าสิ่งไหนคือสิ่งที่กระทำและสิ่งไหนไม่ควรกระทำ เมื่อทำแล้วจะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและผู้อื่น จนถึงระดับสังคมที่ใหญ่ขึ้นได้

สรุป

สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิที่บุคคลนั้นๆ จะพึงได้รับจากการปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่รัฐ กฎหมายบ้านเมืองอย่างเท่าเทียมกัน ตามบทบาทและหน้าที่ที่ไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง จารีตประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม เพื่อให้การประพฤติปฏิบัติตนของคนในชาติ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน มีศีลธรรมไม่เป็นปัญหาสังคม และพร้อมรับผิดชอบต่อสังคม

ร่วมกัน รัฐมีความรับผิดชอบต่อบุคคล ชุมชน สังคม ในลักษณะสังคมนิติรัฐทั้งภายในและระหว่างประเทศ เพื่อสร้างความเสมอภาคของผู้คนในสังคมให้มีความเท่าเทียมกันในทุกด้าน

หลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย เบญจศีล-เบญจธรรมเบญจศีลถือว่าเป็นข้อปฏิบัติ สำหรับทุกคนในสังคม เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ ห้ามสิ่งที่จะกระทำด้วยกาย วาจา ที่จะก่อให้เกิดโทษ ไม่เกิดประโยชน์ต่อชีวิต และทรัพย์สินของผู้อื่น เบญจศีลนี้เน้นว่าเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาเป็นด่านแรก เป็นการป้องกันที่ต้นเหตุ เป็นข้อห้ามที่มีจุดประสงค์เพื่อความสงบสุขของสังคมโดยแท้ ไม่ยึดถือความรู้เดิมของตน ไม่เอาความคิดตนเองเป็นใหญ่ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ้าง พิจารณาด้วยเหตุผลอันชอบธรรม หลักธรรมเหล่านี้เป็นหลักประกันชีวิต ทรัพย์สิน เพื่อที่จะได้ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อบุคคล ชุมชน หรือองค์กรต่างๆ เพราะมีธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ หรือผู้บริหารประเทศ หัวหน้าหน่วยงานราชการทุกระดับ มีความเป็นธรรม เป็นกลางทางการเมือง รู้จักปฏิบัติต่อกันและกันอย่างสม่าเสมอด้วยความเห็นอกเห็นใจ ในทุกปัญหาของสังคม ดำรงตนอยู่ในหลักของการทำดีด้วยการคิดดี พูดดี คิดดี ปราศจากดีต่อคนทุกคนอย่างยุติธรรม แนวคิดเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนาเถรวาท มีความเกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชนอย่างมาก เพราะมนุษย์ได้รับสิทธิตามที่ตนเองเป็นผู้กระทำ จะอยู่ในฝ่ายดี (กุศล) หรือฝ่ายชั่ว (อกุศล) เท่านั้นเอง ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา มนุษย์จึงได้สิทธิเหล่านี้มาตั้งแต่เกิดการเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมก็คือ การส่งเสริมให้มนุษย์ตระหนักว่า เรามีสิทธิของเราอยู่แล้ว เรารักษากฎแห่งสิทธิของเราเพียงใด คนอื่นก็ย่อมหวงแหนสิทธิของเขาเพียงนั้น

เอกสารอ้างอิง

- กุมพล พลวัน. (2543). *สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2536). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. (2536). *พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระราชธรรมนิเทศ ระเบียบ ฐิตญาณโณ. (2537). *นิเทศธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1).
กรุงเทพมหานคร : อีรพงษ์การพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*.
กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สมชาย กษิติประดิษฐ์. (2544). *สิทธิมนุษยชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. (2541). *มนุษยธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2535). *เบญจศีลเบญจธรรม เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 29). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสง จันทร์งาม. (2544). *ประทีปธรรม*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธีระการพิมพ์.